Vesa Vihriälä Elinkeinoelämän tutkimuslaitos 2.3.2017

Eduskunnan tarkastusvaliokunnan pyytämä lausunto VTV:n raportista finanssipolitiikan valvonnasta sekä selvityksestä sosiaalimenojen kehitysarvioista.

1. Finanssipolitiikka

- VTV:n arvio julkisen talouden kehityksestä 2015 – 2018, joka perustuu VM:n vuoden 2016 lopulla tuottamiin laskelmiin, vastaa pitkälle Etlan käsitystä.
    - julkisen talouden alijäämä on alle 3 % BKT:sta ja laskee
    - velan BKT-suhde on selvästi yli 60 % ja nousussa, mutta kasvu hidastuu ja mahdollisesti taittuu tarkasteluperiodin lopulla tai 2019 – 2020
    - finanssipolitiikka on viime vuosina ollut ns. top-down-lähestymistavan perusteella joko neutraalia tai lievästi elvyttävää, vaikka ajankohtaiset päätösperäiset toimet ovat olleetkin kiristäviä. Tämä perustuu lähinnä eläkejärjestelmän kautta tulevaan elvytykseen.
    - politiikka on lievästi elvyttävää myös 2017
- Suomi täyttänee VKS:n ja samalla finanssipoliittisen lain määräykset vuonna 2016 mutta tulee todennäköisesti rikkomaan osaa niistä 2017 ja 2018
    - ns. rakenteellinen alijäämä pysyy Suomelle asetettua keskipitkän ajan tavoitetta (-0,5% jäämä) suurempana, eikä pienene VKS:n ennalta ehkäisevän osan edellyttämällä tavalla 2017 tai 2018
    - samoin on uskottavaa, että Suomi rikkoo ennaltaehkäisevän osan ns. menosääntöä
    - velan bkt-suhde ei myöskään käänny laskuun tavalla, jota VKS:n korjaava osa edellyttäisi
    - näiden seikkojen perusteella on mahdollista, että Suomea kohtaan käynnistetään ns. merkittävän poikkeaman menettely (SDP) ja velkaan liittyen liiallisen alijäämän menettely (EDP). Jos näin käy, tämä tapahtunee kuitenkin vasta vuonna 2018 vuotta 2017 koskevien toteutuneiden havaintojen perusteella.
- Etlan arvion mukaan finanssipolitiikan yleislinjaa voidaan pitää perusteltuna, vaikka velkasuhde nousee ainakin 2017 ja ehkä myös 2018 ja Suomi em. tavalla todennäköisesti rikkoo fipo-sääntöjä
    - vientimarkkinoiden kasvu ja suomalaisen tuotannon kilpailukyvyn paraneminen eivät vielä 2017 tue kasvua kovin paljon. Finanssipolitiikan kiristäminen tässä tilanteessa saattaisi asettaa alkaneen positiivisen tuotanto- ja työllisyyskehityksen kyseenalaiseksi
    - ansiotuloverotuksen kevennys oli osaltaan edesauttamassa ns. kilpailukykysopimuksen syntymistä, mikä puolestaan tukee kasvua ja työllisyyttä hieman pidemmällä aikajänteellä
    - markkinoiden luottamus Suomen velanhoitokykyyn on hyvä ja monet muut EU-maat rikkovat VKS-vaatimuksia huomattavasti räikeämmin
- Valittu, julkisen talouden lisätasapainotuksesta pidättäytymisen linja edellyttää kuitenkin työllisyysasteen nousua ja tuottavuuden kasvua tukevien sekä julkisten menojen kasvupainetta hillitsevien uudistusten jatkamista
    - ilman työllisyysasteen selvää nousua (edes hallituksen 72 % tavoitteen saavuttaminen ei riitä), tuottavuuden ennakoitua parempaa kasvua ja julkisen talouden menopaineiden pienentymistä, velkaantumiskehitys kääntyy jo 2020-luvulla uudelleen kasvuun, eikä julkisen talouden noin 3 % bkt:stä oleva kestävyysvaje poistu. Tällöin pidättäytyminen välittömistä lisäsopeutustoimista pakottaa myöhemmin vielä suurempiin sopeutuksiin, jotka voivat ajoittua suhdannemielessä huonommin. Tehdyt uudistukset eivät riitä poistamaan tätä uhkaa.
    - em. tavoitteita palvelevia rakenneuudistuksia voidaan käyttää myös perusteena sille, että Suomi ei lähivuosina prikulleen täytä VKS-vaatimuksia

2. Sosiaalimenojen kehitysarvioiden laadinta

- SOME-mallin tapainen laskentakehikko on välttämätön väline sosiaalimenojen arvioimisessa ja välillisesti myös julkisen talouden kestävyyslaskelmien laadinnassa
- Malli tuottaa sosiaalimenojen kehitysuran annetuilla oletuksilla väestökehityksestä, työmarkkinoille osallistumisesta, työttömyydestä, työkyvyttömyydestä, palveluiden ja etuuksien tarpeesta eri ikäryhmissä kummallakin sukupuolella erikseen sekä tuottavuuden kehityksestä.
- Kun näitä oletuksia varioidaan, saadaan hyödyllisiä herkkyystarkasteluja
- Malli ei kuitenkaan sellaisenaan riitä kertomaan sitä, miten erilaiset politiikkatoimet vaikuttavat sosiaalimenojen uraan silloin, kun nämä seikat vaikuttavat ihmisten käyttäytymiseen. SOME-mallissa nämä käyttäytymismuutokset täytyy olettaa.
- Koska politiikkatoimet yleensä vaikuttavat käyttäytymiseen (esim. työssäkäynti, eläkkeelle siirtyminen, sairauspoissaolot jne.) ja monilla uudistuksilla juuri tähän tähdätäänkin, politiikan vaikutusarvioiden laatiminen edellyttää empiiristä tutkimusta ja käyttäytymismuutokset sallivia simulointikehikkoja.
- Olisi tärkeää, että tällaisten SOME-mallin laskelmia täydentävien analyysien toteuttaminen ja hyödyntäminen pyrittäisiin varmentamaan pitkäjänteisellä kehittämistyöllä. STN-hankkeet ja VNK:n TEAS-hankkeet ovat yksi olemassa olevia rahoitusresursseja hyödyntävä tapa auttaa tällaisen malli-infrastruktuurin ja tietotaidon synnyttämistä ja vahvistamista.
- VTV:n suosituksia itse SOME-mallin kehittämisestä ja sen hyödyntämisedellytysten varmistamisesta voi pitää järkevinä.